

PIOTR KASPRZYK, PIOTR SKUBISZEWSKI

Problem imienia i nazwiska a transkrypcja zagranicznych dokumentów stanu cywilnego

W literaturze prawniczej niewiele miejsca poświęcono zagadnieniom imion i nazwisk oraz ich wpisywania do aktów stanu cywilnego i innych dokumentów¹.

Regulując zasady sporządzania polskiego aktu stanu cywilnego na podstawie dokumentu zagranicznego, wyodrębniono trzy typy postępowań: transkrypcję, odtworzenie i rejestrację, definiując je oraz określając przesłanki ich zastosowania. Sprawy o rejestrację, transkrypcję czy odtworzenie są załatwiane na wniosek lub z urzędu w formie czynności materialno-technicznej. W ustawie z dnia 28 listopada 2014 r.² – Prawo o aktach stanu cywilnego poza podstawową rejestracją zdarzeń z zakresu rejestracji stanu cywilnego w rozdziale siódmym zatytułowanym „Szczególny tryb rejestracji stanu cywilnego” określone zostały formy rejestracji szczególnej, do której zalicza się m.in. sporządzenie polskiego aktu stanu cywilnego na podstawie zagranicznego dokumentu stanu cywilnego. W nowej ustawie nie znalazł się odrębny rozdział, który zostałby w całości poświęcony materii sporządzania polskiego aktu na podstawie dokumentu zagranicznego, tak jak zamierzano.

Nazwisko stanowi indywidualną wartość każdej osoby jako nazwa własna osobowa, chronologicznie późniejsza od imienia i stojąca po nim na drugim miejscu. Każda osoba fizyczna ma obowiązek posiadania nazwiska, mimo że obowiązek ten nie jest w żadnym akcie prawnym *expressis verbis* wyrażony³. W obrocie

Dr Piotr Kasprzyk, FINiJL

Mgr Piotr Skubiszewski, aplikant radcowski przy Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Lublinie

¹ Na ten temat zob. P. Kasprzyk, *Problematyka używania imienia i nazwiska oraz jego zmiany w aspekcie migracji obywateli polskich*, [w:] *Prawnorożdzinne i społeczne konsekwencje migracji zarobkowej*. Wybrane zagadnienia, red. S. L. Stadniczeńko, M. Gołowkin-Hudała, A. Wilk, Opole 2009, s. 51–68.

² Dz. U. z 2014 r., poz. 1741 ze zm. [dalej cyt.: P.a.s.c.].

³ Por. J. Cagara, *Imię i nazwisko w polskim prawie*, „Nowe Prawo” 1978, nr 3, s. 405; A. Zielenacki, *Nazwisko a zawarcie małżeństwa*, „Państwo i Prawo” 1983, nr 3, s. 61.

prawnym nosi cechy obowiązkowości (zasada powszechności), dziedziczności⁴, ustabilizowania i niezmienności⁵. Nie wchodząc w rozważania bardziej szczegółowe dotyczące problematyki imienia i nazwiska, warto jedynie zauważyć, że ustawodawca w art. 29 ust. 1. P.a.s.c. określi, że nazwiskiem rodowym jest nazwisko zamieszczone w akcie urodzenia, a nazwiskiem jest nazwisko zamieszczone w akcie małżeństwa lub akcie zgonu; nazwiskiem osoby, która nie zawarła związku małżeńskiego, jest nazwisko rodowe.

Problematyka imienia i nazwiska na gruncie ustawy P.a.s.c. wiąże się z zagadnieniem umiejscowienia aktu stanu cywilnego (tzw. transkrypcji), a także z transkrypcją i transliteracją samego imienia i nazwiska. W Polsce powyższe kwestie wchodzi m.in. w zakres kompetencji USC i najczęściej do transkrypcji i transliteracji imienia i nazwiska dochodzi w momencie umiejscowienia aktu zagranicznego. Dlatego w tym miejscu należałoby omówić krótko istotę samej transkrypcji aktu stanu cywilnego. Na wstępie należy zauważyć, że aspekt transkrypcji, transliteracji imienia i nazwiska w porządku krajowym jak i międzynarodowym wymaga kompleksowego uregulowania. Na płaszczyźnie międzynarodowej możemy wskazać konwencje nr 4, 14, 19 i 31 Międzynarodowej Komisji Stanu Cywilnego, dotyczące nazwisk, które nie zostały ratyfikowane przez Polskę⁶. Są one stosunkowo mało „popularne” a każdy z krajów posiada odrębne przepisy dotyczące nazwiska i jego zmiany.

Jako podstawowy tryb sporządzania polskiego aktu na podstawie dokumentu zagranicznego pozostawiono transkrypcję, rozumianą jak dotychczas tj. jako

⁴ W przypadku gdy osoba nie może nosić nazwiska wynikającego z pochodzenia, nazwisko dziecka nadaje sąd opiekuńczy zgodnie z art. 89 § 4 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r., poz. 583), w zw. z art. 52 ust. 1,2,3 P.a.s.c.).

⁵ J. Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961, s. 32; J. Cagara, *Imię i nazwisko...*, s. 406. Odmiennie Z. Duniewska w: *Materialne prawo administracyjne. Pojęcia, instytucje, zasady*. Pod red. M. Stahl, Warszawa 2005, s. 77.

⁶ Zob. Konwencja MKSC nr 4 sporządzona w Stambule 4 września 1958 r. *dotycząca zmiany nazwisk i imion*. Sygnatariuszami tej Konwencji są: Niemcy, Belgia, Francja, Luksemburg, Holandia, Turcja, Austria, Włochy, Hiszpania, Portugalia. Państwa, które ratyfikowały Konwencję, to jedynie: Niemcy, Francja, Luksemburg, Holandia, Turcja, Austria, Włochy, Hiszpania i Portugalia; Konwencja nr 14 sporządzona w Bernie 13 września 1973 r. *dotycząca wpisywania imion i nazwisk do aktów stanu cywilnego*. Państwami Sygnatariuszami tej Konwencji są: Niemcy, Austria, Belgia, Grecja, Włochy, Luksemburg, Holandia, Turcja. Do państw, które ratyfikowały Konwencję zalicza się: Niemcy, Austria, Grecja, Włochy, Luksemburg, Holandia, Turcja.; Konwencja Nr 19 sporządzona w Monachium 5 września 1980 r. *o zastosowaniu prawa w odniesieniu do nazwisk i imion*. Sygnatariuszami Konwencji są: Niemcy, Austria, Belgia, Hiszpania, Grecja, Włochy, Luksemburg, Holandia, Portugalia. Państwa, które ratyfikowały Konwencję to Hiszpania, Włochy, Holandia, Portugalia; Konwencja nr 31 sporządzona w Antalya 16 września 2000 r. *dotycząca uznawania nazwisk*. Państwa-Sygnatariusze Konwencji to Portugalia.

wierne przetransponowanie pod względem językowym i formalnym treści zagranicznego aktu stanu cywilnego do polskich ksiąg stanu cywilnego. Przepis art. 104 ust 1 P.a.s.c. stanowi wyraźnie, że zagraniczny dokument stanu cywilnego, będący dowodem zdarzenia i jego rejestracji, może zostać przeniesiony do rejestru stanu cywilnego w drodze transkrypcji. W kolejnym ust. 2 tego artykułu mamy zdefiniowaną transkrypcję polegającą na wiernym i literalnym przeniesieniu treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego zarówno językowo, jak i formalnie, bez żadnej ingerencji w pisownię imion i nazwisk osób wskazanych w zagranicznym dokumencie stanu cywilnego⁷. Transkrypcja zagranicznego aktu stanu cywilnego do polskich ksiąg stanu cywilnego opiera się więc na wiernym powtórzeniu jego treści. Wszystkie dane wnioskodawcy wpisuje się w pisowni takiej, jaka użyta jest w zagranicznym akcie stanu cywilnego, bez wprowadzania polskojęzycznych modyfikacji (np. polskich znaków diakrytycznych) ani zmian formy nazwiska noszonego po zawarciu związku małżeńskiego np. z rodzaju męskiego na żeński⁸. Sprostowanie treści polskiego aktu na podstawie art. 35 ust 1–2 P.a.s.c. jest możliwe jedynie w drodze postępowania wnioskowego osoby zainteresowanej i przedłożenia dokumentów stanu cywilnego, które poświadczają poprawne brzmienie imienia i nazwiska. Pewne udogodnienie w omawianej kwestii mogłoby przynieść przyjęcie konwencji MKSC nr 14 z dnia 13 września 1973 r., dotyczącej wpisywania nazwisk i imion do rejestrów stanu cywilnego, która w art. 2 statuuje, iż nazwiska ze znakami diakrytycznymi należy przepisywać, nawet jeżeli nie istnieją w języku, w jakim akt ma być wpisany⁹.

Rozbieżności w aktach polskich i zagranicznych mogą dotyczyć również imienia, w sytuacji gdy obywatel polski, urodzony w Polsce, wyjeżdżający za granicę przybiera inne imię (np. w Stanach Zjednoczonych Jan jako John czy Elżbieta – Elisabeth). Podobnie jest w przypadku emigracji obywateli polskich do krajów, w których funkcjonuje alfabet (sylabariusz) inny niż łaciński (np. Chiny, Izrael). Jako że zmiana imienia lub nazwiska w postępowaniu administracyjnym za granicą nie jest skuteczna na gruncie prawa polskiego, wymiana paszportu przez takie osoby będzie wiązać się ze zmianą imienia w trybie administracyjnym w Polsce.

Transkrypcja rozumiana jako wierne i literalne przeniesienie treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego, zarówno językowo, jak i formalnie, bez żadnej ingerencji w pisownię imion i nazwisk osoby oraz nazw miejscowości, co do zasady, będzie możliwa, o ile osoba wnioskująca o tę czynność będzie posiadała dokument,

⁷ Transkrypcja (łac.: transcriptio) – oznacza przepisywanie.

⁸ Zob. wyrok WSA w Gdańsku z dnia 31 marca 2005 r., II SA/Gd 1826/03, ONSA i WSA 2006, z. 1, poz. 24; postanowienie SN z dnia 8 sierpnia 2003 r., sygn. VCK 6/02.

⁹ Warto nadmienić, iż podobne rozwiązania przyjęto w ustawodawstwie krajowym Republiki Federalnej Niemiec

który w państwie wystawienia jest uznawany za dokument stanu cywilnego i ma moc dokumentu urzędowego, jest wydany przez właściwy organ oraz nie budzi wątpliwości co do autentyczności czyli oryginalny, zagraniczny dokument stanu cywilnego powinien zawierać minimalne dane pozwalające w każdym przypadku na identyfikację osoby, której zdarzenie dotyczy. Tym samym niemożliwe jest wpisanie do polskich ksiąg stanu cywilnego kserokopii zagranicznych dokumentów, które nie są oryginalnymi odpisami w rozumieniu przepisów państwa wystawienia, jak również niemożliwa będzie transkrypcja dokumentów, które nie będą zawierały wymaganego minimum danych. Inaczej niż przy transkrypcji odtworzenie treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego będzie możliwe również na podstawie uwierzytelnianej kopii dokumentu potwierdzającego zdarzenie za granicą, w tym kopii zagranicznego dokumentu stanu cywilnego (art. 109 ust 3 P.a.s.c). Istotną zmianą w porównaniu z dotychczasową praktyką w części dotyczącej transkrypcji jest zmiana formy działania kierownika USC, który wpisuje treść zagranicznego aktu do polskich ksiąg stanu cywilnego. Zgodnie z art. 105 ust 1 P.a.s.c transkrypcja nie wymaga od kierownika USC prowadzenia postępowania administracyjnego zakończonego wydaniem decyzji administracyjnej, a dokonuje się jej wyłącznie w formie czynności materialno-technicznej¹⁰. Za przyjęciem takiego rozwiązania przemawia omówiony wyżej charakter instytucji. Jeżeli bowiem transkrypcja stanowi jedynie wierne przepisanie zagranicznego dokumentu, bez możliwości wprowadzania jakichkolwiek poprawek, brak jest potrzeby przeprowadzania postępowania wyjaśniającego, a co za tym idzie całego postępowania administracyjnego. W celu zapewnienia stronie prawa do skutecznego odwołania się od niekorzystnego dla niej rozstrzygnięcia kierownika USC przewidziano, że odmowa transkrypcji następuje w drodze decyzji administracyjnej.

Kierownik USC odmawia dokonania transkrypcji, która byłaby sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Dodatkowo w przypadku transkrypcji zarejestrowanie zagranicznego dokumentu stanu cywilnego nie będzie możliwe, jeżeli w państwie wystawienia nie jest on uznawany za dokument stanu cywilnego lub nie ma mocy dokumentu urzędowego, lub nie jest wydany przez właściwy organ, lub budzi wątpliwości co do jego autentyczności czy też potwierdza zdarzenie inne niż urodzenie, małżeństwo lub zgon, a także gdy zagraniczny dokument powstał w wyniku transkrypcji w państwie innym niż państwo zdarzenia.

Poza dotychczasową fakultatywną transkrypcją, ustawa P.a.s.c. wprowadza tryb obligatoryjny dokonania transkrypcji dokumentu¹¹. Transkrypcja

¹⁰ Zasadą jest wydawanie z urzędu po dokonaniu rejestracji zdarzenia jednego odpisu aktu stanu cywilnego.

¹¹ Polska nie jest jedynym krajem w Europie, w którym transkrypcja zagranicznego aktu stanu cywilnego w określonych przez ustawę jest obowiązkowa. Regulacje w tym zakresie są

zagranicznego dokumentu stanu cywilnego będzie obligatoryjna dla obywatela polskiego w trzech przypadkach, gdy: posiada akt stanu cywilnego potwierdzający wcześniejsze zdarzenia sporządzony w Polsce i żąda dokonania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego, ubiega się o wydanie dowodu osobistego, ubiega się o numer PESEL. Zatem w każdym przypadku ubiegania się o dowód osobisty lub numer PESEL konieczna jest transkrypcja zagranicznego dokumentu stanu cywilnego, niezależnie, czy osoba posiada, czy też nie wcześniejsze polskie akty stanu cywilnego. Uzależnienie dokonania transkrypcji od posiadania wcześniejszych aktów stanu cywilnego sporządzonych w Polsce dotyczy jedynie sytuacji, gdy osoba żąda dokonania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego (art. 104 ust. 5 P.a.s.c.). Intencją ustawodawcy jest zapewnienie, aby obywatel polski, dla którego w Rzeczypospolitej Polskiej sporządzono akt stanu cywilnego, a który posiada później sporządzone za granicą Rzeczypospolitej Polskiej akty stanu cywilnego, transkrybował te akty w celu zapewnienia ciągłości wiedzy o tej osobie w rejestrach państwowych, jeżeli osoba ta zamierza podtrzymywać swój związek z krajem. Odnotowanie wszystkich zdarzeń podlegających rejestracji (urodzenia, małżeństwa, zgony) ma istotny wpływ na referencyjność rejestrów państwowych, co w konsekwencji umożliwi zwolnienie obywateli polskich od przedkładania odpisów aktów stanu cywilnego w sprawach załatwianych przed organami administracji publicznej (np. w zakresie występowania o dokumenty tożsamości).

Powszechnie uznanie treści aktu stanu cywilnego wydanego za granicą, odnoszącego się do imienia lub nazwiska, następuje wówczas, gdy zachodzi zgodność podanych szczegółowych informacji zawartych w danym dokumencie z obowiązującymi przepisami prawa, które są uznawane za właściwe zgodnie z normami kolizyjnymi obowiązującymi w ustawodawstwie kraju, w którym złożono wniosek o uznanie aktu. Powstałe na tym tle konflikty rozstrzygają m.in. trybunały międzynarodowe, wzborgając tym samym dorobek orzecznictwa europejskiego¹².

zróznicowane, np.: w Belgii i Francji transkrypcja ma charakter fakultatywny, w Szwajcarii i na Słowacji jest obowiązkowa, zaś na Łotwie, Ukrainie i w Danii nie dokonuje się transkrypcji zagranicznych aktów stanu cywilnego.

¹² Zob. wyrok ETS w sprawie Grunkin-Paul z dnia 27 kwietnia 2006 r., dotyczącej przepisów niemieckich nie zezwalających na nadanie dziecku nazwiska dwuczłonowego, składającego się z nazwiska ojca i matki. Sprawa 96/04; Sprawa C-253/06.OJ C 281/22 z dnia 18 listopada 2006 r., Sprawa C-356/06. Dz. Urz. UE z dnia 6 grudnia 2008 r., C 313, s. 3.; w sprawie Christos Konstantinides z 30 marca 1993 r. Europejski Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że transliteracja greckiego nazwiska na alfabet łaciński, różniąca się od transliteracji nazwiska w greckim paszporcie zainteresowanej osoby może stanowić naruszenie gwarancji swobodnego przepływu osób. Szerzej na ten temat zob. G.R. De Groot, *Het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschap waagt zich op het gebied van het Namenrecht*, WPNR 1994 (6161), s. 855–857; tenże, *Auf dem Wege zu einem europäischen (internationalen) Familienrecht*. „Zeitschrift für Europäisches Privatrecht“ 2001,

Jednorazowa czynność transkrypcji zwolni obywatela polskiego od posługiwania się zagranicznymi dokumentami przed krajowymi organami administracji publicznej oraz obowiązku ich wielokrotnego tłumaczenia na potrzeby prowadzonych postępowań wyjaśniających. W dalszym ciągu moc dowodowa zagranicznych aktów stanu cywilnego nie zależy od ich zarejestrowania w polskim systemie rejestracji stanu cywilnego, a posiadanie takiego dokumentu jest wystarczającym potwierdzeniem urodzenia, zawarcia związku małżeńskiego czy też zgonu osoby. Jednak zagraniczne akty stanu cywilnego często nie zawierają wszystkich danych osoby, które wymagane są przepisami polskiego prawa (dotyczy to najczęściej miejsca urodzenia i nazwiska noszonego po zawarciu małżeństwa), lub też przewidują odmienną od wcześniejszego polskiego aktu stanu cywilnego pisownię nazw własnych (imion, nazwisk, polskich nazw miejscowości), lub nie zawierają polskich znaków diakrytycznych. Braki te muszą być uzupełniane, a dane prostowane, w przeciwnym razie nie jest możliwe w świetle polskiego prawa nadanie numeru PESEL lub wydanie dowodu osobistego. Oznacza to, że dane określone polskimi przepisami prawa zawarte w tym dokumencie muszą być kompletne i aktualne. Źródłem tych danych są akty stanu cywilnego, stanowiące wyłączny dowód zdarzeń w nich zawartych. Najprostszą drogą uzupełnienia braków w zagranicznych aktach stanu cywilnego jest – w zależności od ich rodzaju – złożenie wniosku lub oświadczenia przed kierownikiem USC w związku z dokonaniem transkrypcji zagranicznego aktu.

Przepis art. 104 ust. 7 P.a.s.c. wyraźnie określa, że „dokonując transkrypcji zagranicznego dokumentu stanu cywilnego, który dotyczy obywateli polskich posługujących się również aktami stanu cywilnego sporządzonymi w Rzeczypospolitej Polskiej, kierownik urzędu stanu cywilnego dostosowuje, na wniosek osoby, której akt dotyczy, w formie czynności materialno-technicznej, pisownię danych zawartych w zagranicznym dokumencie do reguł pisowni polskiej, jeżeli wniosek taki został złożony z wnioskiem o dokonanie transkrypcji”. W ramach tej samej czynności można złożyć wniosek o dostosowanie pisowni imienia i nazwiska zawartych w zagranicznym akcie do reguł pisowni polskiej. W granicach tego wniosku kierownik USC może nie tylko dostosować znaki diakrytyczne czy dotyczące zapisu nazwisk dwuczłonowych¹³ ale dostosować może także te elementy, które były zawarte w treści obowiązującego do końca 2007 r. § 4

s. 617–627; Zob. orzeczenie ETS w sprawie Garcia Avello z dnia 2 października 2003 r., Sprawa 148/02. Szerzej na ten temat G.R De Groot, *Towards European rules on the recognition of foreign civil status certificates* [w:] *Selected Problems in the Area of Family Law and Civil Status Registration*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2007, s. 70.

¹³ W opinii Rady Języka Polskiego co do zgodności z zasadami polskiej ortografii określono, że nazwiska dwuczłonowe wpisuje się do aktu z łącznikiem między członami nazwiska.

rozporządzenia wykonawczego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.¹⁴ Co prawda przepis rozporządzenia został uchylony rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 grudnia 2007 r. zmieniającym wskazane rozporządzenie¹⁵, a przyczyną zmiany było uznanie, że jego treść wykracza poza delegację ustawową zawartą w art. 27 dawnej ustawy P.a.s.c. Nie wykluczone, że wniosek o dostosowanie pisowni imienia i nazwiska do reguł pisowni polskiej będzie sprzeczny z zasadami polskiej pisowni czy ortografii i może sprawić pewne trudności kierownikom USC w ocenie indywidualnych wniosków. Wydaje się jednak, że regulacja niniejsza nie powinna w żadnym razie prowadzić do samowolnej zmiany nazwiska w transkrybowanym dokumencie.

Transkrypcja spowoduje niezwłoczną aktualizację rejestru PESEL. Rejestrowanie przez kierownika USC określonych danych w rejestrze PESEL nie może nastąpić w oparciu o zagraniczne akty stanu cywilnego. Rejestr zawierałby bowiem informacje z powyższego zakresu wyłącznie w odniesieniu do osób, które przedłożyłyby taki akt kierownikowi USC. Międzynarodowy obieg informacji nie zapewnia bowiem przekazywania do kierownika USC informacji o wszystkich zdarzeniach z zakresu rejestracji stanu cywilnego, jakie miały miejsce poza granicami Polski. Przekazywane dane mają ponadto ograniczony zakres, który nie pozwala na odzwierciedlenie w rejestrze PESEL wszystkich danych wymaganych przepisami prawa. Przyjęty sposób zasilania rejestru PESEL pozwala na dokonanie określonych czynności administracyjnych, w tym wydania dowodu osobistego, na podstawie danych zawartych w tym rejestrze, bez konieczności przedkładania odpisów aktów stanu cywilnego.

Ponadto nowe przepisy ustawy P.a.s.c. uprawniają małżonków transkrybujących lub odtwarzających zagraniczny akt stanu cywilnego do złożenia w każdym czasie, zarówno na etapie wniosku o transkrypcję lub odtworzenie zagranicznego dokumentu, jak i na etapie późniejszym, oświadczeń w sprawie nazwisk małżonków oraz ich dzieci (art. 106 i art. 111 P.a.s.c.). Zasadą jest składanie takich oświadczeń na etapie wniosku o transkrypcję czy odtworzenie zagranicznego dokumentu stanu cywilnego. Nie można jednak wykluczyć sytuacji, gdy jednemu z małżonków potrzebny będzie polski akt małżeństwa, a złożenie oświadczenia w sprawie nazwisk przez drugiego z małżonków na etapie wniosku o transkrypcję czy odtworzenie nie będzie możliwe. Dlatego też ustawodawca dopuszcza

¹⁴ Zob. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 października 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania aktów stanu cywilnego, sposobu prowadzenia ksiąg stanu cywilnego, ich kontroli, przechowywania i zabezpieczenia oraz wzorów aktów stanu cywilnego, ich odpisów, zaświadczeń i protokołów (Dz. U z 1998 r. Nr 136, poz. 884 ze zm.).

¹⁵ Dz. U. z 2007 r. Nr 235, poz. 1732.

wyjątkowo złożenie oświadczenia na etapie późniejszym¹⁶. Dotychczas takiej możliwości nie było, więc w praktyce dochodziło do składania oświadczenia o nazwisku po raz kolejny, tj. raz za granicą Rzeczypospolitej Polskiej przy zawarciu małżeństwa i ponownie w celu transkrypcji czy odtworzenia, co już jest niedopuszczalne. Oświadczenie o nazwisku można będzie złożyć również przed konsulem. Konsul, wraz z wnioskiem o sporządzenie polskiego aktu małżeństwa na podstawie dokumentu zagranicznego lub odtworzenie, będzie przysyłać protokół przyjęcia oświadczenia do wybranego przez wnioskodawcę urzędu stanu cywilnego. W stosunku do dotychczasowego stanu prawnego zmieniła się w tym zakresie właściwość USC.

Ustawodawca wskazał, że nazwiska i imiona cudzoziemców będą ustalane na podstawie dokumentu podróży lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość i obywatelstwo, a nazwiska i imiona rodziców dziecka i nazwisko dziecka cudzoziemców będą ustalane na podstawie dokumentu podróży lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość i obywatelstwo rodziców (art. 29 ust. 3 P.a.s.c.). Przepisowi temu towarzyszy również zmiana w ustawie o zawodzie tłumacza przysięgłego (art. 118 P.a.s.c.), której celem jest kompleksowe określenie zasad ustalania pisowni imion i nazwisk cudzoziemców. W art. 14 ustawy z dnia 25 listopada 2004 r. – O zawodzie tłumacza przysięgłego¹⁷ dotychczasową treść oznacza się jako ust. 1 i dodaje się ust. 2 w brzmieniu: „2. Dokonując tłumaczenia imion i nazwisk z języków nieposługujących się alfabetem łacińskim lub posługujących się innym systemem pisma, tłumacz dokonuje transliteracji lub transkrypcji tych imion i nazwisk na podstawie dokumentów podróży lub ich kopii, a w przypadku braku tych dokumentów dokonuje tłumaczenia zgodnie z regułami pisowni obowiązującymi w kraju, w którym został sporządzony tłumaczony dokument”.

Problematyka transkrypcji i transliteracji pisowni związana jest z kwestią wpisywania do polskich dokumentów, szczególnie aktów stanu cywilnego, imion, nazwisk i innych danych osób, które posiadają dokumenty źródłowe sporządzone w językach obcych¹⁸. Przekłady imion i nazwisk z dokumentów zagranicznych stwarzają (nie tylko w Polsce) określone problemy z uwagi na brak jednolitych

¹⁶ Wpisywanie do aktu małżeństwa nazwiska noszonego po zawarciu małżeństwa, nie będzie warunkiem koniecznym do wydania odpisu. Jest to zapis o tyle budzący wątpliwości, gdyż wielu spraw nie będzie można załatwić bez nazwisk w aktach małżeństwa. Dlatego też, z uwagi na nowe regulacje dobrze byłoby, gdyby kierownik USC, ustalał jednak nazwiska i wpisywał je do aktów stanu cywilnego, gdyż odpisy aktów nie powinny opuszczać polskich USC bez nazwisk noszonych przez małżonków i ich dzieci.

¹⁷ Tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r., poz. 487 ze zm.

¹⁸ Szerzej na ten temat: Zob. P. Kasprzyk, P. Skubiszewski, *Transkrypcja i transliteracja pisowni imion i nazwisk oraz nazw miejscowości w aktach stanu cywilnego. Część 1*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2013, nr 1 s. 179–183; tenże, *Transkrypcja*

reguł w tym zakresie. Po wstąpieniu Polski w struktury Unii Europejskiej znacznie wzrosła liczba transkrybowanych aktów stanu cywilnego z uwagi na wzmożoną migrację ludności w celach zarobkowych lub też osiedlania się w innym państwie. W prawie polskim transliteracji i transkrypcji pisowni dokonuje tłumacz przysięgły, dokonując przekładu dokumentów będących podstawą wpisów do polskich ksiąg stanu cywilnego. Z pewnością jest to niełatwe zadanie z uwagi na fakt, że wiele systemów prawnych posiada własny ustalony sposób transkrypcji i transliteracji pisowni, różny od tego, jaki obowiązuje w naszym kraju. Ponadto istnieją wypracowane przez organizacje pozarządowe na szczeblu zarówno krajowym, jak i międzynarodowym, klucze niezależnych przekładów pisowni na inne języki, które nie mają mocy obowiązującej, a jednak są stosowane przez tłumaczy przysięgłych. Sposób transkrypcji i transliteracji z wielu języków narodowych nie został ujęty w ramy prawne, ani nie doczekał się jakiegokolwiek opracowania. Obecna sytuacja rodzi poczucie chaosu, a brak regulacji na szczeblu krajowym czy międzynarodowym jednolitych norm transkrypcji i transliteracji pisowni w odniesieniu do poszczególnych języków, prowadzi do różnych przekładów językowych w dokumentach urzędowych. Tłumacze przysięgli dokonując przekładu dokumentów, w tym na potrzeby rejestracji stanu cywilnego, kierują się w swojej pracy m.in. kodeksem tłumacza przysięgłego przyjętym uchwałą Rady Naczelnej Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS z dnia 30 czerwca 2011 r., opracowanym na podstawie wniosków członków Towarzystwa oraz niezrzeszonych tłumaczy przysięgłych przez Komitet Redakcyjny *Kodeksu tłumacza przysięgłego* (KTP) z udziałem przedstawicieli Ministerstwa Sprawiedliwości oraz członków Międzyinstytucjonalnego Komitetu Konsultacyjnego¹⁹. W dokumencie tym, niebędącym aktem prawnym, opracowane są szczegółowe zasady przy dokonywaniu tłumaczeń. W *Kodeksie tłumacza przysięgłego* zawarto odrębne regulacje w odniesieniu do imion i nazwisk oraz nazw geograficznych zapisanych w obcym języku źródłowym. Zgodnie z postanowieniami § 34 ust. 2 – „imiona i nazwiska zapisane w alfabecie łacińskim należy przytaczać w tekście tłumaczenia na język polski wyłącznie w pisowni oryginalnej, zaś w alfabetych niełacińskich – w wersji transkrybowanej i oryginalnej, nie stosując w żadnym razie istniejących polskich odpowiedników imion ani spolszczonych form nazwisk obcojęzycznych”. Natomiast nazwiska i imiona o końcówce wskazującej na płeć osoby je noszącej powinny – w myśl postanowień § 35 – w tłumaczeniu z języka fleksyjnego zachować tę końcówkę w mianowniku liczby pojedynczej w tłumaczeniu na język niefleksyjny lub

i transliteracja pisowni imion i nazwisk oraz nazw miejscowości w aktach stanu cywilnego. Część 2, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2013, nr 2, s. 119–146.

¹⁹ <http://www.tepis.org.pl/towarzystwo/ktp.pdf>

w odpowiednim przypadku w tłumaczeniu na język fleksyjny. Ponadto w § 36 wyraźnie zaznaczono, aby przy transkrypcji i transliteracji nazw własnych zapisanych alfabetem nielacińskim, obok przytoczenia ich w języku źródłowym, były one transkrybowane zgodnie z zasadami przyjętymi przez powołaną do tego instytucję. W obecnym brzmieniu *Kodeksu* dodano kolejne zdanie w § 36 zalecając, by za zgodą właściciela tłumaczonego dokumentu tłumacz przysięgły podawał jego imię i nazwisko w postaci widniejącej w jego dokumencie tożsamości, odnotowując ten fakt i określając rodzaj dokumentu tożsamości w formule poświadczającej. Jest to widoczna zmiana w porównaniu ze wcześniejszą wersją *Kodeksu*, idąca – w naszej ocenie – w dobrym kierunku. W dokumencie źródłowym nazwy własne zawierające litery opatrzone znakami diakrytycznymi w języku źródłowym zachowują te znaki w tłumaczeniu na język docelowy (§ 37 ust. 1 *Kodeksu*). Co więcej, fakt braku domniemanych znaków diakrytycznych w nazwach własnych pochodzenia obcego w tłumaczeniu z danego języka źródłowego, w którym znaki te nie istnieją, należy skomentować w uwadze tłumacza (§ 37 ust. 2 *Kodeksu*). Z punktu widzenia kierownika USC właściwa jest praktyka stosowana przez tłumaczy przysięgłych, aby pisownia nazw własnych nie ulegała żadnym zmianom przy przytaczaniu ich w tłumaczonym dokumencie. Pożądane jest, by nazwy zawierające litery opatrzone znakami diakrytycznymi w języku polskim zachowały te znaki w tłumaczeniu na zasadzie cytowania.

Do wprowadzenia instytucji transkrypcji i transliteracji pism, a w tym również imion i nazwisk niezbędne jest zbudowanie odpowiednich norm prawnych, dzięki którym zasady konwersji będą jednolicie stosowane przez podmioty je dokonujące. Jeśli chodzi o transkrypcję, sposób konwersji pisma został uchwalony przez Komitet Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk z dnia 20 stycznia 1956 r.²⁰ Powyższe zasady stosować należy zarówno przy transkrypcji nazw własnych jak i wyrazów pospolitych. Sposób konwersji także został przedmiotem wielu prac naukowych²¹. W przypadku zaś transliteracji imion i nazwisk osób należących do mniejszości białoruskiej, lemківskiej, ormiańskiej, rosyjskiej, ukraińskiej czy żydowskiej zapisanych w alfabecie hebrajskim lub jidysz kwestie te rozwiązuje Rozporządzenie z dnia 30 maja 2005 r. Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie sposobu transliteracji imion i nazwisk

²⁰ Zob. *Pisownia polska*, Wydanie XII, Polska Akademia Nauk, Wrocław 1957

²¹ Zob. *Wielki Słownik Ortograficzny PWN wraz z zasadami ortografii i interpunkcji*, red. E. Polański, Warszawa 2003, a w nim: Nazwiska angielskie i francuskie, s. 96–99; Nazwiska niemieckie, s. 99; Nazwiska włoskie, s. 99–100; Nazwiska węgierskie, s. 100–101; Transliteracja i transkrypcja współczesnego alfabetu rosyjskiego; Adaptacja ortograficzna i odmiana rosyjskich nazw własnych, Transliteracja i transkrypcja współczesnego alfabetu ukraińskiego, białoruskiego, bułgarskiego, serbskiego, macedońskiego, s. 108–117.

osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych zapisanych w alfabecie innym niż alfabet łaciński²². Jest ono aktem wykonawczym do ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym²³, zawierającym załączniki do każdego wymienionego języka, wskazujące na sposób transliteracji. Do tego rozrządzenia nawiązuje także rozporządzenie MSW z dnia 9 lutego 2015 r. w sprawie sposobu prowadzenia rejestru stanu cywilnego oraz akt zbiorowych rejestracji stanu cywilnego²⁴. W § 5 ust 1 tego rozporządzenia wyraźnie określono, że imiona i nazwiska osób zamieszcza się w akcie stanu cywilnego w pełnym brzmieniu, natomiast w ustępie 2 tego paragrafu, że imiona i nazwiska osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych zapisane w alfabecie innym niż alfabet łaciński zamieszcza się z uwzględnieniem sposobu transliteracji określonego w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 maja 2005 r. w sprawie sposobu transliteracji imion i nazwisk osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych zapisanych w alfabecie innym niż alfabet łaciński²⁵. W treści aktu stanu cywilnego imię (imiona) zamieszcza się w polach przeznaczonych na zamieszczenie odpowiednio: imienia pierwszego, imienia drugiego, imienia kolejnego (§ 5 ust 3 rozporządzenia). Obok norm rangi rozporządzenia należy wskazać na inne, wypracowane przez Polski Komitet Normalizacyjny. Warto zaznaczyć, iż Polskie Normy znacznie wzbogacają zasady transliteracji pism, w tym imienia i nazwiska²⁶. Nie bez znaczenia pozostają również uchwały podjęte przez Radę Języka Polskiego w sprawach poprawnych zapisów pisowni wyrazów obcojęzycznych, w tym imion i nazwisk.

Pisownia nazwiska w akcie stanu cywilnego wynika zawsze z przedkładanych przez osobę zgłaszającą dokumentów, na podstawie których sporządzany

²² Dz. U. z 2005 r. Nr 102, poz. 855.

²³ Tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r., poz. 573.

²⁴ Dz. U. z 2015 r., poz. 225.

²⁵ Dz. U. z 2005 r. Nr 102, poz. 855.

²⁶ Zob. PN-84/N-09120: Zestaw dodatkowych znaków alfabetu łacińskiego do wymiany informacji bibliograficznej; PN-ISO 9/2000: Transliteracja znaków cyrylickich na znaki łacińskie, języki słowiańskie i niesłowiańskie, która obejmuje rosyjski, ukraiński, białoruski, bułgarski, serbski, macedoński, mongolski, mołdawski, wiele innych języków Rosji, Kaukazu i Azji Centralnej; PN-85/N-09122: Zestaw dodatkowych znaków alfabetu cyrylickiego do wymiany informacji bibliograficznych; PN-ISO 843/1999: Konwersja znaków greckich na znaki łacińskie, która obejmuje język klasyczny, bizantyjski i współczesny; PN-85/N-09121: Zestaw znaków alfabetu greckiego do wymiany informacji bibliograficznych; PN-ISO 259/2009: Dokumentacja: transliteracja znaków hebrajskich na znaki łacińskie; PN-74/N-01211: Transliteracja alfabetu hebrajskiego; PN-ISO 259-2: Informacja i dokumentacja. Transliteracja znaków hebrajskich na znaki łacińskie. Część 2: Transliteracja uproszczona; PN-74/N-01212: Transliteracja pisma jidysz.

jest dany akt stanu cywilnego. Polskie prawo respektuje zasadę stabilizacji nazwisk, zatem rejestracja nazwisk obcobrzmiących i obcych w księgach stanu cywilnego powinna uwzględniać pełne brzmienie tych nazwisk, tj. nazwisk z poprzedzającą je partykułą.

Słowa kluczowe: akta stanu cywilnego, imię nazwiska, rejestracja stanu cywilnego, transkrypcja

The problem of name and surname and transcription of foreign marital status documents

Summary

In the juristical literature there was a little space devoted to the issues concerning names and surnames, their entering into vital records and other documents. In the new act there isn't any separate chapter devoted to the matter of preparing of polish act on the basis of foreign one, as it was intended. The issues of name and surname on the grounds of the Vital Records Act are connected with the question of localization (transcription) of the vital record, as well as the transcription and transliteration of the name and surname alone. In Poland the issues mentioned above belong to the duties of Registry Office and the transcription as well as transliteration of the name and surname takes place by the localisation of foreign act.

Key words: vital records, name and surname, marital status registration, transcription

Das Problem vom Vor- und Familiennamen und die Transkription ausländischer Personenstandurkunden

Zusammenfassung

In der juristischen Literatur wird ein wenig Platz den Fragen von Vor- und Familiennamen, ihrer Eintragung in die Personenstandakten und andere Urkunden gewidmet. In dem neuen Gesetz gibt es kein separates Kapitel, das in ganzem der Thematik der Erstellung eines polnischen Aktes aufgrund des ausländischen gewidmet wäre, wie das beabsichtigt wurde. Das Themenbereich vom Vor- und Familiennamen auf der Grundlage des Personenstandgesetzes ist mit der Frage der Lokalisation des Personenstandaktes (sog. Transkription), sowie mit der Transkription und der Transliteration des Vor- und Familiennamens selbst verbunden. In Polen gehören die oben erwähnten Aufgaben zu den Kompetenzen des Personenstandamtes und zu der Transkription und der Transliteration von Vor- und Familiennamen kommt es bei der Lokalisierung ausländisches Aktes.

Schlüsselwörter: Personenstandakten, Vor- und Familienname, Personenstandregistrierung, Transkription